

Araştırma Makalesi / Research Article
Homoeconomicus'tan Girişimciye İktisat
Sosyolojisinden Girişimcilik Sosyolojisine Bir
Disiplinin Yol Haritası

A Discipline's Roadmap from Homoeconomicus to
Entrepreneurship from Economic Sociology to Sociology
of Entrepreneurship

ISSN: 2687-4091
JCS, Volume (7)2
<https://dergipark.org.tr/jcsci>

Atıf Gösterimi:
Işık, E. (2023).
Homoeconomicus'tan
Girişimciye İktisat
Sosyolojisinden Girişimcilik
Sosyolojisine Bir Disiplinin Yol
Haritası
Başkent Üniversitesi Ticari
Bilimler Fakültesi Dergisi, (7)2,
108-128.

Ebru IŞIK¹

Özet

Amaç: İktisat ve sosyoloji disiplinlerinin kesişiminde bir alan olan iktisat sosyolojisi ile girişimcilik sosyolojisi arasındaki bağların irdelenmesi ve iktisat disiplininin öznesi ile sosyoloji disiplinin öznesini tanıtarak, girişimcilik sosyolojisi alt disiplininin öznesini araştırmak bu çalışmanın temel amaçları olarak sıralanabilir.

Yöntem: İlgili literatürdeki temel kaynaklardan yararlanılarak sosyolojik bakış açısını da içerecek biçimde betimsel analiz yapılacak ve böylece girişimcilik sosyolojisine ilişkin bir yol haritası çıkarılmaya çalışılacaktır.

Bulgular: Modern bilim anlayışı ile suni bir biçimde birbirinden ayrılan sosyal disiplinlerin bütüncül bir bakış açısı ile ele alınması durumunda daha kapsayıcı analizlerin yapılmasının mümkün olabileceği görülmüştür.

Sonuç ve Katkıları: Bu çalışma ile oldukça yeni bir disiplinler arası çalışma alanı olan girişimcilik sosyolojisinin ana hatlarıyla tanıtılması ve girişimcilik sosyolojisinin öznesinin

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Sinop Üniversitesi, Boyabat İİBF, Uluslararası Ticaret ve İşletmecilik Bölümü, eikutuk@sinop.edu.tr,
ORCID: 0000-0001-6001-527X

kimliğinin deşifre edilmesi amaçlanmaktadır. Bu sayede ileride bu alanda çalışmak isteyen bilim insanları için bir yol haritası çıkarılmaya çalışılacaktır. Böylece ilgili alandan özellikle Türkçe literatüre katkı sunulması hedeflenmektedir.

Sınırlılıklar: Çalışmada ilgili literatürde temel uğrak olarak değerlendirilebilecek düşünürlerin görüşlerine yer verilmeye çalışılmıştır. Elbette gerek veri tabanları gerekse fiziki kaynakların incelenmesi sonucu gözden kaçmış kaynaklar söz konusu olabilir.

Anahtar Kelimeler: İktisat Sosyolojisi, Girişimcilik Sosyolojisi, Homoeconomicus

Jel Kodu: A14, B13, B41.

Abstract

Purpose: The aim of this study is to examine the relationship between economic sociology and entrepreneurship sociology and to investigate the subject of entrepreneurship sociology.

Methodology: By making use of the relevant literature, a descriptive analysis will be made, including the sociological perspective, and thus a roadmap for the sociology of entrepreneurship will be tried to be drawn.

Findings: It has been seen that it is possible to make more inclusive analyzes if the social disciplines that are artificially separated from each other with the modern understanding of science are handled with a holistic perspective.

Implications: With this study, it is aimed to introduce the sociology of entrepreneurship, which is a new interdisciplinary field, and to decipher the identity of the subject of the sociology of entrepreneurship. In this way, a road map will be tried to be drawn for scientists who want to work in this field in the future. Thus, it is aimed to contribute from the related field, especially to the Turkish literature.

Limitations: In the study, it was tried to include the views of the authors that can be considered as the main moment in the related literature. Of course, there may be articles and books that have been overlooked by examining both databases and physical sources.

Keywords: Economic Sociology, Sociology of Entrepreneurship, Homoeconomicus

Jel Codes:A14, B13, B41.

1. Giriş

Girişimcilik sosyolojisi, iktisat, sosyoloji ve psikoloji disiplinlerinin kesişimde yer alan disiplinler arası bir çalışma alanı olmasının yanı sıra aynı zamanda kendisi de bağımsız bir alt disiplin olma yolunda hayli mesafe kat eden yeni bir sosyal kuram olarak tarif edilebilir. Bu yeni alan pek çok ülkede toplumsal kurumlarla iç içe geçmiş olan girişimcilik kavramını yalnızca iktisadi ve psikolojik temelleriyle değil aynı zamanda sosyolojik temelleriyle de ele almayı amaçlayan ve bu amaç doğrultusunda toplumsal faktörleri de girişimcilik çalışmaları içine dahil eden oldukça kapsamlı bir disiplin halini

almaktadır. Geçmiş diğer toplumsal disiplinler kadar eskiye dayanmayan girişimcilik sosyolojisi, günümüzde ekonomi, siyaset, aile, din ve eğitim gibi pek çok toplumsal kurum ile dirsek teması içindedir. Sözü edilen toplumsal kurumların girişimcilik sosyolojisi ile aralarındaki disiplinler arası ilişkiyi izah edebilmek için öncelikle girişimcilik sosyolojisinin ne olduğunun ortaya konulması oldukça önemlidir. Ancak pek çok durumda girişimcilik sosyolojisi gibi toplumsal disiplinleri belli bir çatı tanım içine hapsedmek, o disipline ilişkin kimi görüş ve tartışmaları kapsam dışına itebilmektedir. Bu nedenle girişimcilik sosyolojisinin ne olduğundan ziyade ne amaçla formüle edildiğini ortaya koyabilmek, sözü edilen tartışmaları da kapsayabilmek adına daha uygun bir başlangıç olacaktır.

Hem girişimcilik sosyolojisinin amacını ortaya koymak hem de bu alanda yapılan çalışmaların ilgili literatürdeki hangi boşluğu doldurduğunu belirtebilmek için sosyolojiden iktisat sosyolojisine ve nihayet girişimcilik sosyolojisine doğru ilerleyen yol haritasının çıkarılması kolaylaştırıcı bir adım olarak görülebilir. Bir sosyal disiplinin yol haritasını çıkarırken en önemli unsur, odağına aldığı özneyi, ya da diğer bir ifadeyle eyleyeninin kimliğini ortaya koyabilmektir. Bu nedenle girişimcilik sosyolojisinin öznesini soruşturmak uygun bir başlangıç olacaktır.

2. Girişimcilik Sosyolojisinin Öznesi: Homoeconomicus mu? Homosociologicus mu?

Kuşkusuz bir girişimci olmaksızın girişimcilikten, girişimcilik olmaksızın da girişimcilik sosyolojisinden bahsedebilmek mümkün değildir. Bu sebeple belki de yola, bir eyleyen olarak girişimcinin içine doğduğu kuramın yapı taşı olduğu iddia edilen "homoeconomicus"²tan başlayarak çıkılmalıdır.

Neo-klasik iktisat kuramı ya da yerleşik iktisadın en temel varsayımlarından bir tanesi homoeconomicus ya da diğer bir ifadeyle rasyonel akılcı insan varsayımdır. Peki kimdir acaba bu rasyonel akılcı insan? Onu ete kemiğe büründürmek mümkün müdür? Bu sorulara yanıt aramak için öncelikle homoeconomicusun temel özelliklerini tanıtmak gereklidir. Homoeconomicus en genel hali ile davranışlarını iktisadi çıkarlarına göre belirleyen, bu çıkarlar dışında herhangi bir davranış motivasyonu olmayan insan modelini tarif etmek için kullanılmaktadır (Güçlü, vd.,2007:682).

Homoeconomicus denildiğinde akla ilk gelen Adam Smith'in görüşleri çerçevesinde oluşturduğu kabul edilen klasik iktisat kuramının öznesidir. Özellikle Smith'in "Ulusların Zenginliği" isimli eserinde "kasap, fırıncı ya da meyhaneciden yemeğimizi temin etmemiz, onların iyilik severliğinden değil, kendi çıkarlarını düşünmelerinden ileri

---

² Homoeconomicus kavramının ilk kez kim tarafından kullanıldığına ilişkin ilgili literatürde belli bir uzlaşıdan söz etmek mümkün görülmemektedir. Kimi kaynağa göre kavram sistematik olarak ve günümüzdeki kullanımına karşılık gelecek biçimde ilk kez Adolph Lowe tarafından 1935'te yayınlanan "Economics and Sociology" (İktisat ve Sosyoloji) isimli çalışmada kullanılmıştır. Ancak daha öncesinde Vilfredo Pareto'nun 1905 tarihli çalışmasında Vilo Voterra'nın 1901 tarihli çalışmasına atıfla kavramı kullandığı da görülmektedir. Menger, Veblen, Mill ve Comte'un da kavramı kullanan iktisatçılar arasında yer aldığı bilinmektedir (O'Boyle, 2007). İktisadi anlamda akılcı insan olarak nitelenebilen homoeconomicus'a ilişkin ilk izlerin ise Yunan filozoflarından Xerophon tarafından ortaya atıldığı iddia edilmektedir (Cremaschi,2012:172-173). Bununla birlikte iktisat literatürü içinde "homoeconomicus" kavramının ilk kez J.S.Mill'in eserlerinde geçtiği de ileri sürülmektedir. J.S.Mill'in 1848'de kaleme aldığı "Essays on Some Unsettled Questions of Political Economy (Ekonomi Politikin Çözülmemiş Bazı Sorunları Üzerine Denemeler) isimli eserinde kavramdan ilk kez bahsettiği yine aynı tarihte yayınlanan "Principles of Political Economy" (Ekonomi Politikin İlkeleri) isimli eserinde ise kavramın geliştirilerek son haline ulaştığı belirtilmektedir (Rodriguez-Sickert, 2009:1). Ayrıca Smith ve pek çok aydınlanma dönemi düşünürünün homoeconomicus'a referans oluşturabilecek biçimde kullandıkları insan anlayışının da yine aydınlanma felsefesinin hem bir ürünü hem de bir simgesi olarak kullanıldığı da iddia edilmektedir (Tesler, 2009). Homoeconomicus kavramının arka planını ve tarihsel temellerini detaylı bir biçimde soruşturan çalışmalar için bkzn. Elahi,2015; J.B. Davis,2012; O'Boyle, 2007; Persky, 1995.

gelmektedir" biçiminde verdiği örnekten, insanın kendi çıkarını her zaman en üst düzeye taşımak istediğine dair çıkarımlar yapılmaktadır. Diğer yandan Smith'in iktisadi analizlerinde yer bulan kendi çıkarını düşünme motivasyonu, günümüz yerleşik iktisadının yalnızca iktisadi çıkarların peşinde koşma motivasyonundan daha farklıdır. Smith'in iktisadi insanı içgüdüler, motivasyonlar ve tercihlerin bir bileşkesidir. Bu bağlamda Smith'in iktisadi görüşlerine göre bireyin kendi çıkarını gözeterek hareket etmesi önemli bir argüman olmakla birlikte karar alma süreçlerinde içgüdülerin ve diğer motivasyonların da belirleyici olduğu ileri sürülebilir (Smith'den aktaran Oakley, 1994:88).

Bununla birlikte J.S.Mill'in homoeconomicus'a ilişkin tespitleri ve çizdiği sınırlarda ise bugün kullandığımız ve yerleşik iktisadın öznesi olarak kabul edilen akılcı insanın temellerini atmış olduğu söylenebilir. Mill'in iktisadi analizlerine temel teşkil eden bireyin sınırlı güdülleri vardır. Bu güdüler, birikim, boş vakit, lüks tüketim ve üretilmez. İktisadi analizlerde kullanılan bireyin tüm insani güdülerinin kurama dahil edilmesinin mümkün olmadığını savunan Mill'e göre yukarıda sayılan dört temel güdü insan ile ekonomi arasındaki ilişkiyi oluşturmak için yeterlidir (Mill, 1844'ten aktaran Persky, 1995:221-222). Mill'in insan davranışına ilişkin olarak koyduğu bu kısıt, neo-klasik(yerleşik) iktisat kuramı ile birlikte yalnızca iktisadi çıkarların temel motivasyon olarak kabul edildiği homoeconomicus'a doğru evrilmiştir.

19. yüzyılın sonlarına doğru gerçekleşen marjinalist devrim günümüz yerleşik iktisadının inşasındaki temel yapıtaşı olarak nitelenebilir. W.S.Jevons, C.Menger ve L. Walras'ın öncülüğünde gerçekleşen bu devrim, klasik kuramın görüşlerini temel almakla birlikte özellikle gelir dağılımı konusunda yeni bir kuramın gelişmesine de öncülük etmiştir. Bu kuram tüm ücret, faiz, kar ve rantı "marjinal verimlilik ilkesi" ile açıklama iddiasındadır. "Tüm üretim faktörleri üretime sağladıkları marjinal katkı kadar üretimden pay alacaklardır" biçiminde özetlenebilen marjinal verimlilik ilkesi iktisat kuramını derinden etkilemiş ve iktisatta yeni bir dönemin de başlangıcı sayılmıştır (Kurz,2018:165). Bu yeni dönem iktisadın sosyoloji ve psikolojiden soyutlanarak teknik bir disiplin haline geldiği ve homoeconomicus kavramının "bilimsel" dayanaklarının oluşturulduğu bir dönemdir. Böylece diğer tüm toplumsal ilişkilerden soyutlanan iktisadın öznesi, yalnızca kendi çıkarını en çoklaştırma güdüsü ile hareket edebilecek kuramsal zemini de bulmuş olmaktadır.

Rasyonel, kendi çıkarı peşinde koşan ve kar/faydasını ençoklaştırmaya çalışan homoeconomicus, çoğu zaman belli kısıtlar altında seçim yapmak zorundadır (Elahi,2014; Rankin,2011). Bu seçim tüketim, üretim, çalışma ve boş zaman ile sınırlıdır. Tüketici konumundaki homoeconomicus bütçe kısıtı altında fayda maksimizasyonu yaparak rasyonel kararlar alırken, çalışma ve boş zaman tercihini de ücrete bağlı olarak belirlemekte ve yine rasyonel davranmaktadır. Diğer yandan üretici konumundaki homoeconomicus ise maliyet minimizasyonu ve kar maksimizasyonu yaparak yine rasyonel kararlar almakta ve böylece üretimini gerçekleştirmektedir.

Homoeconomicus tamamen sonuç odaklı bir yaklaşım sergilemekte, toplumsal ilişkileri ise ancak nihai tüketimini ve refahını etkiliyorsa dikkate almaktadır (Gintis,2000). Bu nedenle homoeconomicus'un toplumsal ilişkileri ancak iktisadi bağlamda ve kendi çıkarları doğrultusunda ele alınmakta, diğer tüm toplumsal kurumlarla olan ilişkileri ise veri kabul edilerek bir anlamda yok sayılmaktadır. Homoeconomicus'un tanımlı olduğu paradigma ya da dünyada zaman ve tercihlerin de değişmediği kabul edilmektedir.

Hiçbir şeyin değişmediği zamanın akıp gitmediği ve zevk ve tercihlerin hep aynı kaldığı bu dünyada, tam ve kesin bilgi ve mükemmel öngörü söz konusudur. Belirsizlik ve risk de yoktur. Bu nedenle homo-economicus'un seçimleri her zaman rasyonel, tutarlı ve geçişken olabilmektedir (Alter, 1982).

Yerleşik iktisadın öznesi olan homo-economicus aynı zamanda davranış modelini de ortaya koymaktadır. "Rasyonel, özerk, kendi çıkarını gözetken, dışsal kısıtlar altında optimizasyonu kıt kaynakları etkin bir biçimde dağıtmaya çalışarak sağlayan, tercih ve seçimlerinde birbirinden bağımsız iktisadi bireyler" biçiminde özetlenebilen homo-economicus'un (aynı zamanda yerleşik iktisadın) davranış modeli "kıtlık, bencillik ve rekabet" üzerine kuruludur (Serdaroğlu, 2010:14). Bu üç kavram yerleşik iktisadın pek çok kuramına temel teşkil etmekle birlikte pek çok iktisat anlayışı tarafından oldukça kısıtlı bir dünya ve insan tahayyülü kurguladığı gerekçesiyle eleştirilmektedir³.

İşte yerleşik iktisadın analiz birimi olan homo-economicus, yukarıda kısaca değindiğimiz paradigmanın ürünü olan, ete kemiğine bürünmesi mümkün olmayan, her zaman tutarlı, her zaman rasyonel tercihler yaparak faydasını maksimize eden ve çoğu aza tercih eden varsayımsal bir bireydir. Yerleşik iktisat bu bireyi, analizlerinin temelinde oturtarak ortalama insanı modellediği iddiası ile insana dair olan tüm psikolojik ve sosyolojik unsurları cebirsel ifadeler ve istatistiksel hesaplara sığdırabilmekte ve böylelikle tıpkı doğa disiplinleri gibi evrensel, nesnel, genel ve rasyonel doğru bilgiler ürettiğini ileri sürmektedir.

Homo-economicus'a sosyolojik bir bakış açısı ile yaklaşmak mümkün görünmemektedir çünkü bu özne ziyadesiyle yalıtılmış bir yapıdır. Karar alma süreçlerinde yalnızca iktisadi koşulları dikkate alan, psikolojik ve sosyolojik hiçbir unsuru göz önüne almayan homo-economicus tanım gereği, sosyolojik araştırma alanlarının öznesi olamayacak varsayımlarla örülüdür. Yerleşik iktisat penceresinden bakıldığında iktisat sosyolojisi de girişimcilik sosyolojisi de bu anlamda söz konusu yerleşik iktisat paradigması içinde tanımlı olabilecek disiplinler gibi görülmemektedir.

Diğer yandan yerleşik iktisat anlayışının dışında kalan eleştirel iktisat anlayışları ve sosyolojik bakış açısı ile yaklaştığımızda, girişimcilik sosyolojisi, iktisat ve sosyoloji disiplinlerinin kesişim noktasında vücut bulan bir araştırma alanıdır. Bu nedenle de sözü edilen alana ilişkin bir arka plan soruşturması yaparken, iktisadın öznesi olan homo-economicus kadar sosyolojinin öznesi olan homosociologicus'un da en azından temel özellikleri bağlamında irdelenmesi gerekmektedir. Girişimcilik salt iktisadi bir kavram değildir. Arka planında iktisadi motifler kadar psikolojik ve sosyolojik etmenler

³ Söz konusu eleştirilerin bir bölümü ilgili feminist literatürden yöneltilmektedir. Feminist iktisatçılar yerleşik iktisadın insan anlayışını gerek içine doğduğu paradigmanın varsayımlarından gerekse bu insana atfedilen özelliklerin eril kimlik ile özdeşleştiriliyor olmasından kaynaklı olarak eleştirmekte ve yerleşik iktisadın kapsamının genişletilerek kadın bakış açısı ve deneyimlerinin de iktisat disiplini içinde kendilerine yer bulabilmelerine imkân tanıyan bir iktisat anlayışının oluşturulması gerektiğini savunmaktadırlar. Sözü edilen eleştirilerin detaylı incelemesi için bkz.; Pujol,1992, Ferber ve Nelson,1993; Strober, 1994; Kuijper ve Sap,1995; Nelson,1995; Serdaroğlu,2010; Işık ve Serdaroğlu,2015; Işık, 2020. Yerleşik iktisadın davranış modelini, gerçekçi olmadığı, insanın her durum ve koşulda rekabetçi ve bencil davranış sergilemediği ve bu nedenle de iktisadın insan davranışına ilişkin analizlerinin oldukça sınırlı bir kapsam içinde ele alındığı gerekçesiyle eleştiren bir başka iktisat anlayışı da davranışsal iktisattır. İktisat ve psikolojinin kesişim noktasında vücut bulan davranışsal iktisat, yerleşik iktisadın temel varsayımlarını eleştirirken, yeni ve daha gerçekçi varsayımlar üretmek, insan doğası ve insan davranışlarını iktisat disiplini içine dahil ederek hem kapsamı genişletme hem de daha tutarlı sonuçlar üreten bir araştırma alanı inşa etmek iddiasındadır. İktisadi olan ile toplumsal olan arasında bağlantılar kuran ve bu ikisinin birbirinden ayıramayacağını savunan davranışsal iktisada göre yerleşik iktisadın analiz araçlarından biri olan rasyonalite, insanların bilişsel kabiliyetleri sınırlı olduğu için gerçekçi bir varsayım değildir. Davranışsal iktisadın yerleşik iktisada yönelttiği eleştiriler ve analizleri için bkz. Kahneman ve Tversky,1979; Simon, 1959; Thaler, 1980; Tversky ve Kahneman,1974; Tversky ve Kahneman, 1986; Kırmızıaltın, 2018.

de yer almaktadır. Bu sebeple girişimcilik sosyolojisinin öznesini aradığımız bu yola toplumsal insan olarak da niteleyebileceğimiz homosociologicus'la devam etmek yararlı olacaktır.

Tüm sosyal disiplinlerde analiz birimleri olan "insan" için basitleştirici varsayımlar yapılmaktadır. Elbette tüm sosyal disiplinlerin insanı tüm yönleriyle ele almaları ve bu doğrultuda analizler yapmaları mümkün değildir. Ancak kimi durumlarda homo-economicus örneğinde olduğu gibi son derece indirgemeci bir tutum sergilenerek analizlerin çerçevesi sınırlı tutulmakta ve bu sınır kapsam içine alınması gereken kimi unsurları da varsayımsal olarak dışarıda bırakılmaktadır. İktisadın basitleştirici varsayımı kar ve fayda maksimizasyonuna yönelen homo-economicus'ken örneğin siyaset biliminin insana ilişkin basitleştirici varsayımı ise siyasi alanda kendi seçiminin tüm toplumun faydasını yükselteceğine inanan homopoliticus'tur. Sosyolojinin insana ilişkin basitleştirici varsayımının da bu bağlamda, sosyal rollerin uygulayıcısı olarak, homosociologicus olduğu ileri sürülebilir (Dahrendorf, 1968: 4-5).

Homosociologicus'un çıkış noktası "homosocius"tur. Homosocius devletlerin inşasından önceki dönemlerde yaşayan ve henüz toplumsallaşmamış olan "homonaturalis" e karşıt olarak bir toplum içinde yaşayan ya da diğer bir ifadeyle toplumsallaşmış insana karşılık olarak kullanılmaktadır. Homosocius kendi çıkarından bağımsız olarak toplum yararına çalışan, kendi çıkarlarını toplumun çıkarları ile kaynaştıran, toplum için ideal insan tipi olarak tarif edilmektedir (Güçlü vd., 2007:683).

Homosociologicus ise toplumsallaşmış ve normlara uygun davranan, sosyal rolleri oluşturan ve bu rolleri toplum içinde hayata geçiren bir eyleyendir (Güvel, 1998:53). Sosyolojik insan anlayışının arka planında büyük ölçüde kolektivizm yer almaktadır. Kolektivizm, toplumsal olanın bireysel eylemden bağımsız olduğunu, bireysel eylem ve davranışların toplumsal kurallar ve normlar etrafında şekillendiğini, kamu yararının ön planda tutulması ve bireysel davranışların ve seçimlerin kamu yararına uygun bir biçimde şekillenmesi gerektiğini öngörmektedir (Agassi,1975:145-146). Bu durumda homosociologicus sosyal normlar ile şekillenen ve büyük ölçüde bağımsız hareket edemeyen bir bireyi tarif etmektedir. Daha avantajlı bir konum elde edebileceği durum ve şartlar oluştuğunda dahi, önceden belirlenmiş olan toplumsal kurallara uymayı tercih eden homosociologicus, "sosyal güçlerin iradesiz bir oyuncusu" olarak nitelenmektedir (Güvel,1998:53).

Bir başka tanımlamaya göre homosociologicus "önceden saptanmış toplumsal rollerin hamili" konumundadır. Onun toplumun bir parçası olabilmesi ve toplumdaki diğer bireylerle toplumsal ilişkiler kurabilmesinin yolu, toplumsal rollere uymak ve toplumun beklentilerini öğrenerek bu beklentilere uygun davranışlar geliştirmekten geçer (Dahrendorf, 1968:6-7). Toplumsal roller aynı zamanda bir takım toplumsal normlardır (Turner,1956). Sözü edilen bu normlar, homosociologicus'a ne yapması ya da diğerleriyle nasıl etkileşim kurması gerektiği konusunda rehberlik ederler (Thoits,1992).

20.yüzyılın başlarında aydınlanma düşüncesinin sosyal disiplinlere olan etkisi daha da berraklaşmakta ve sosyal disiplinlerin sınırlarını pozitivistin temel ilkeleri belirlemekteydi. Pozitivistin sarsılmaz ilkeleri doğrultusunda yapılan çalışmalar daha ciddiye alınıyor ve bilimsel olarak da daha değerli kabul ediliyordu. Bu temelde sosyolojik çalışmaların da ampirik olarak sınanabilir olması bekleniyor, inançların, değer yargılarının ve kişisel çıkarımların disiplinin sınırları dışında tutulması gerektiği ileri

sürülüyordu. Sosyolojik araştırmaların temel çıktısının kişisel argümanları değil, bilimsel gerçekleri içermesi gerektiğine ve bilimsel gerçeklik bağlamında bilgi üretimi gerçekleştirilmeyen çalışmaların da bilimsel hiçbir değeri olmadığına dair hâkim bir inanış söz konusuydu (Ng ve Tseng, 2008). Pozitivizmin argümanları ile sosyolojinin toplumsal kurallar, normlar ve kurumlar tarafından belirlenen insan anlayışı, pek çok temelde birbiri ile örtüşmemesine karşın, belli kurallar kapsamında oluşmuş toplumun bireyi olarak homosociologicus kendine bu bağlam içinde de yer bulabilmektedir⁴. Ancak homosociologicus'un daha çok örtüştüğü anlayış kuşkusuz sosyolojik inşa görüşüdür. Bu görüşü savunanlar dünyanın insan bilincinin ve deneyimlerinin bir ürünü olduğunu ileri sürmektedirler. Bu anlayışa göre toplumsal gerçeklik onu üreten ve yaşadıkları toplumdan bağımsız olmayan kişilerin kurgusu olarak tarif edilebilir (Hacking,1999).

İnsanlar hem içinde yaşadıkları toplumdan etkilenir hem de içinde yaşadıkları toplumu etkilerler. Öyleyse gerçeklik ve bilgi de bu sürecin bir ürünüdür. Sınıf, kurumlar, uluslar, iletişim ve iktisadi davranış da o toplumun içine doğan, toplumu etkileyen ve toplumdan da etkilenen inşa edilmiş yapılarıdır. Bu inşa sürecinde ise belki de en kritik rol homosociologicus'a düşmektedir. Toplumu değiştirecek ve yeniden inşa edecek olan odur çünkü (Ng ve Tseng,2008). Toplumsal roller çerçevesinde hareket eden homosociologicus, inşacılık görüşüne göre aynı zamanda toplumun mimarıdır ve pozitivist anlayıştaki görünümüne kıyasla daha toplumda daha aktif bir görev üstlenmektedir.

İnşacılık görüşüne göre toplumsal roller de sosyal inşa sürecinin oldukça önemli bileşenlerindedir. Toplumsal roller kişilerin birbiri ile olan ilişkilerini düzenler. O kişiler de toplumu, toplumsal kurumları ve rolleri yeniden inşa ederler. Toplumsal rollerin işlevi hemen göze çarpmamakla birlikte, deşifre edilerek su yüzüne çıkarıldığında toplumsal insanın yapı taşı oldukları da görülebilmektedir (Ng ve Tseng,2008).

Genel bir toparlama yapmak gerekirse, homosociologicus ne tam olarak kendi çıkarları peşinde koşan ne de tam olarak rasyoneldir; kendi kontrolü dışındaki-kimi zaman kendi kurgusu olan- toplumsal güçler tarafından yönetilmekte ve içinde yaşadığı topluma uyum sağlamaktadır (Abell,1991).

Yukarıda yaptığımız aktarımlardan hareketle, iktisadın analiz birimi olan homoeconomicus ile sosyolojinin analiz birimi olan homosociologicus'un neredeyse birbirinin zıttı olan iki farklı insan profili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Homoeconomicus bireysel tercihlere dayanırken, homosociologicus sosyal normlar üzerine inşa edilmektedir (Weale,1992). İktisadi insan olarak nitelenen homoeconomicus her türlü toplumsal ilişkiden yalıtılmıştır ve toplumsal bir kurum olarak sadece iktisadi ilişkileri temel almaktadır (Grampp,1948). Ancak sosyolojinin insan modeli olan homosociologicus toplumsal kurumlar bakımından bağlam bağımlıdır (Durkheim,1984; Smelser ve Swedberg, 1994). Homoeconomicus her koşulda rasyonel davranan insan olarak tarif edilirken, homosociologicus'un rasyonellik kriterine ilişkin bir tanımı yapılmamıştır (Boudon, 1982). Dolayısıyla homosociologicus için rasyonel ya da irrasyonel gibi bir tespit yapılabilmesi mümkün görülmemektedir. Belki

⁴ Günümüzde homosociologicus pek çok sosyolojik araştırmaya temel teşkil etmektedir. Bu çalışmaların bir kısmı toplumsal rollere odaklanmaktadır. Bknz. DeGarmo ve Forgatch,2002; Callero,1985. Kimi çalışmalarda ise toplumsal kimlik ön plana alınmaktadır. Bknz. Hogg, Terry ve White,1995; Hogg ve Vaughan,2002. Toplumsal kimlik ve toplumsal davranışın toplumsal yapılara göre belirlediğini savunan çalışmalar da yine homosociologicus analiz birimi olarak kullanılmaktadır. Bknz. Stets ve Burke, 2000.

homosociologicus için arasyonel- rasyoneliteyi bir karar alma motifi olarak görmeyen-denilebilir. Ancak kuşkusuz homosociologicus içinde yaşadığı toplumdan soyutlanarak ele alınabilecek bir analiz birimi değildir (Durkheim, 1956). İktisadi insan kendi çıkarları peşinde koşarak faydasını ya da karını en çoklaştırmayı hedeflerken, toplumsal insan toplumun ona biçtiği role uygun davranmaya çalışır (Hirsch, Michaels ve Friedman,1987; Weale,1992; Ng ve Tseng, 2008).

Yerleşik iktisat kuramı içinde homoeconomicus oldukça baskın bir varsayımdır. Bu varsayımı ortadan kaldırmaya ya da esnetmeye çalıştığımızda yerleşik iktisat kuramının en temel analizleri ve kuramları da ortadan kalkacak ve homoeconomicus üzerine inşa edilen tüm kuramlar temeli sarsılmış bir bina gibi yıkılacaktır. Benzer bir durum sosyoloji disiplini için de geçerlidir. İnsanın toplumsal rollerin uygulayıcısı ve toplumsallaşmanın en önemli yapıtaşı olduğu argümanı sosyolojideki tüm yaklaşım ve kuramların temelini oluşturmaktadır. Ancak “başka bir iktisat mümkün” sloganı ile yola çıkan ve yerleşik iktisat anlayışının dışında kalan kimi iktisat yaklaşımlarında homoeconomicus varsayımı yapılmaksızın bir iktisat kuramı inşa etmenin mümkün olduğu görülmektedir. Öte yandan sosyolojideki homosociologicus varsayımı daha esnek ve yumuşatılabilir bir varsayımdır. Sosyoloji disiplini içindeki tüm yaklaşımlar eninde sonunda insanı ve insanın toplumla ve toplumsal kurumlara arasındaki ilişkileri merkeze alarak analiz yaptığı için, homosociologicus homoeconomicus'a kıyasla daha az tartışılan ve büyük ölçüde uzlaşının hâkim olduğu bir varsayım olarak nitelenebilir.

Peki girişimcilik sosyolojisinin merkezinde yer alan girişimci bir homoeconomicus mudur? Yoksa bir homosociologicus mu? Aslında bu sorunun yanıtı hem her ikisi de hem de hiçbiridir. Çünkü girişimci iktisadi motivasyonları olduğu kadar toplumsal motivasyonları da olan bir bireydir. Girişimci, “yeni bir organizasyonun kurulabilmesi için amaçlı eylemlerde bulunan, teknolojik değişmeyi takip eden ve yakalayan, toplumsal rutinlerde, yapılarda ve kurumlarda kalıcı değişiklikler yaratabilen eyleyen” olarak tanımlanabilmektedir (Ruef,2015).

Tanımda dikkat çeken iki unsur söz konusudur. Girişimci hem iktisadi anlamda bir organizasyon kurmakla yükümlüdür- ki bu bir işletme ya da bir işletme içinde ayrı bir birim olabilir- hem de toplumsal yapı ve kurumlarda kalıcı değişiklikler yaratma amacına sahiptir. Bu iki argüman aslında girişimcinin hem iktisadi hem de sosyolojik bir arka planı olduğunu ortaya koyar niteliktedir. Öte yandan elbette girişimci tüm bunları gerçekleştirmek için belli psikolojik özelliklere de sahip olmak durumundadır. Öyleyse girişimci tanımı gereği üç temel sosyal disiplin içine doğmuştur: iktisat, sosyoloji ve psikoloji. Bu temelde girişimcilik sosyolojisinin öznesi olarak kabul edebileceğimiz girişimcinin konumu homoeconomicus ile homosociologicus arasında bir yerde konumlanmaktadır. İkisi ile de örtüşen yanları olan girişimci aynı zamanda psikolojik bakımdan da gerekli özellikleri taşımaktadır.

Girişimcilik sosyolojisinin öznesine ilişkin yaptığımız çıkarımlar, bir disiplin olarak girişimcilik sosyolojisinin amaçlarına ve araştırmaları içine neleri dahil eden bir çalışma alanı olduğuna ilişkin bir zemin hazırlamaktadır. Diğer yandan girişimcilik sosyolojisinin arka planını kimi zaman keskin çizgilerle birbirinden ayrılan kimi zaman ise yeniden buluşan ve disiplinler arası çalışmalara öncüllük eden sosyoloji ve iktisat sosyolojisi disiplinlerinde aramak gereklidir.

3. Sosyoloji, İktisat Sosyolojisi ve Girişimcilik Sosyolojisi: Ayrışmak, Kopmak ve Yeniden Buluşmak

Sosyoloji en genel tanımıyla "insanın toplumsal yaşamının, insan grupları ile toplumun bilimsel incelemesi"dir. Sosyal varlıklar olarak insanların davranışlarını ele alan sosyolojinin ilgi alanı sokaktaki bireylerin birbiri ile olan ilişkilerinden ülkelerin toplumsal ilişkilerine kadar ele alınabilecek biçimde geniştir (Giddens, 2008:1). "Modern toplumlarda insan gruplarının ve toplumsal yaşamın sistematik ve planlı çalışması" (Borwne,1998:1) olarak da tanımlanabilen sosyoloji hem insanların birbiri ile hem de toplumun diğer kurumları ile ilişkilerini bilimsel olarak inceleme (Kornblum ve Smith, 2008:4) iddiasındadır.

Sosyolojinin kökeni⁵ 1700'lere uzanmakla birlikte kavramı ilk kez kullananın A. Comte olduğu bilinmektedir. Comte'un sosyoloji terimi ile karşılaşmaya çalıştığı disiplin, sosyal disiplinleri de doğa disiplinlerini de kapsayacak biçimde fizik kadar bilimsel olmalı, doğal ve değişmez yasalar üretmelidir (Comte'dan aktaran Levine, 1995:14). Sosyolojinin isim babası olmasına karşın Comte'u sosyolojinin kurucusu olarak nitelemek çok doğru bir tespit olmayacaktır. Comte'un bakış açısıyla⁶ sosyoloji, toplumu ya da toplumsal olayları pozitivist bir gözle inceleyen bilimdir. Oysa bugün sosyolojinin geldiği noktada pozitivist bakış açısı sosyolojiye ilişkin temel yaklaşımlardan yalnızca bir tanesi olup, pek çok farklı bakış açısı ve anlayış sosyoloji disiplini içinde kendine yer bulmaktadır⁷. Nitekim Avrupa'da E. Durkheim, G. Simmel ve M.Weber sosyoloji meselelerine eğilirken farklı bakış açılarını benimsemiş ve ardından gelen takipçilerine farklı yollar açmışlardır. Elbette K. Marx da yine farklı bir sosyolojik bakış açısının gelişmesine katkıda bulunmuştur. ABD'de ise yakın dönem temsilcilerinden T.Parsons'un katkıları hatırı sayılır boyuttadır (Swedberg, 2018:26-30).

Sosyolojinin pek çok farklı tanımı yapılabilir ve sosyoloji pek çok farklı ülkede o ülkelerin toplumsal yapıları da dikkate alınarak, pek çok farklı biçime bürünmüştür. Yapılabilecek en temel tespit sosyoloji, iktisat dahil tüm toplumsal kurumları içine alan oldukça kapsamlı bir sosyal disiplin olmanın yanı sıra, insan ve toplum arasındaki ilişkiye de odaklandığı için belli sınırlar çizilmesinin en güç olduğu alanlardan birisidir. Sosyal disiplinler genellikle toplumsal kurumlardan bir tanesini odağına alırken, sosyoloji tüm toplumsal kurumların birbiri ile olan ilişkilerine odaklandığından, hem diğer sosyal

⁵ İlgili literatürde sosyolojinin diğer toplumsal disiplinlere kıyasla daha genç bir disiplin olduğu konusunda bir uzlaşma söz konusudur. Ancak sosyolojinin temellerinin toplumsal felsefede gizli olduğunu ileri süren yazarlar da söz konusudur. Bu iddiaya göre her toplumsal bunalım döneminde bu bunalımların nasıl çözüleceği ilgili dönem düşünürlerinin odak noktasında yer almaktadır. Sosyoloji sistematik olarak bir disiplin haline gelmeden önce toplum ve toplumsal kurumlar üzerine tespitler yapan alan büyük ölçüde toplumsal felsefedir. Ancak antik dönemin düşünürlerini birer sosyolog olarak kabul etmek elbette mümkün değildir. Doğaya karşı verilen toplumsal mücadele, aslında sosyolojinin en eski ve en köklü ilgi alanlarından. İnsan-doğa ve insan-insan arasında kurulan ilişkiler sosyolojinin tohumlarını insanlık tarihi ile birlikte atmıştır (Ergun, 1973:7).

⁶ Comte'un söz konusu bakış açısı aslında insan zihninin aşamaları ile bağlantılıdır. Comte'a göre insan zihni üç aşamaya göre gelişmiştir ve toplumsal olana yönelme ancak son aşamada mümkün olabilmektedir. İlk aşama "teolojik evre"dir. Bu aşamada doğa ve topluma dair ne varsa bir tanrı ya da doğaüstü bir güç ile açıklanmaya çalışılır. İkinci evre olan "metafizik evre" bir geçiş dönemidir ve bu evrede ruh ve varlık konuları önemli hale gelir. Son aşama olan üçüncü evre ise "pozitif evre"dir. Bu aşamada insan akıl yürütmeye ve gözlem yapmaya başlar (Comte,2015:17). İşte Comte'un sosyolojisi de sözü edilen bu evrelerden pozitif evrenin bir ürünüdür. Ayrıca detaylı inceleme için bkzn. Ritzer,2014.

⁷ Sosyoloji disiplini içinde iktisat disiplininin aksine daha fazla farklı yaklaşım ve anlayış kendine yer bulabilmektedir. Pozitivizmin iktisattaki uzantısı olan neo-klasik yerleşik iktisat, iktisat disiplini içinde egemen ve emperyal bir konumdadır. Yerleşik iktisat dışında kalan anlayışlar da kendilerine çok fazla yer açamamakta ve bu temelde de iktisat denilince akla ilk neo-klasik iktisat gelmektedir. Oysa sosyoloji disiplini içinde pek çok farklı yaklaşım bulunmakta ve bu yaklaşımların pek çoğuna da sosyoloji ders kitaplarında dahi yer verilmektedir. Farklı sosyoloji yaklaşımları için bkzn. Giddens,2008.

disiplinlerle zorunlu bir ilişki içindedir, hem de bu disiplinlerin çalışma alanlarını takip etmek ve bu alanda çalışmalar yapmak durumundadır. Hiçbir sosyolog toplumu tek boyutu ile inceleyemez ve toplumsal kurumların herhangi birini soyutlayamaz. Diğer bir ifadeyle sosyoloji bütünlüklü bir bakış açısını benimsemek durumundadır.

Sosyolojinin sistematik bir disiplin halini alması iktisat ve siyaset gibi sosyal disiplinlere kıyasla daha geç gerçekleşmiştir. Hem iktisat hem de siyaset, daha köklü birer sosyal bilim olma avantajlarını kullanarak, sosyolojiyi kendi alanlarına dahil etmemişlerdir. Kendi disiplinlerinin sınırlarını keskin bir biçimde belirleyerek ancak bu alanın dışında kalan konuların sosyolog tarafından ele alınabilmesine olanak tanımışlardır. Bu durumda sosyoloji iktisadi ve siyasi olmayan toplumsal konularla ilgilendiği ölçüde bağımsız bir sosyal disiplin olarak varlığını sürdürmüştür (Wirth,1948:277). Bu görüş özellikle sosyoloji disiplinin gelişmeye başladığı on dokuzuncu yüzyıla şekil vermiş ancak elbette istisnalar bu dönemde de kendini göstermiştir. Örneğin E.Durkheim toplumu entegre bir bütün olarak görmektedir. Düşünürü göre iktisadi faaliyetler toplumu etkileyen ve toplumdaki faaliyet olarak değerlendirilmeli ve toplumun bir parçası olarak görülmelidir (Steiner,2010). Durkheim'a göre toplum hem kendi iktisadi ihtiyaçlarını karşılayan hem de toplumsal ihtiyaçları dikkate alan bir yapı olarak ele alınmalıdır. İş bölümünü de bu temelde değerlendiren Durkheim'a göre A. Smith'in önerdiği tam uzmanlaşmanın amacı da uluslar için zenginlik yaratmak değil toplumsal faydayı yükseltmektir (Durkheim,1984).

Benzer bir biçimde Weber ve Simmel de istisnalar arasında yer almaktadır. Simmel'e göre toplumu oluşturan kurumların ayrı ayrı incelenmesine gerek yoktur. Düşünürü göre bir kavramın-örneğin rekabetin- toplumun tüm kurumları üzerindeki etkisini analiz etmek, sosyolojik bakış açısına daha uygun görünmektedir (Sewedberg, 2018: 28). Weber'e göre ise doğa bilimleri ve sosyal bilimleri birbirinden ayıran en önemli unsur öznesinin de nesnesinin de insan olmasıdır. Bu nedenle de sosyoloji diğer tüm disiplinlerle etkileşim içindedir. Özellikle iktisat sosyolojisi alanına önem veren Weber, iktisadi eylemi hane halkı idaresi ve kar elde etme biçiminde ayırıştırarak tüm iktisadi eylemlerin ya biri ya diğeri ya da ikisinin bileşkesi biçiminde bölünebileceğini ortaya koymuştur (Weber, 1978: 63-211).

Yukarıda sözü edilen düşünürler hem sosyolojiyi belli sınırlar içine hapsetmeden kapsamı analizler yapmış, hem de sosyolojinin diğer sosyal disiplinler ile arasındaki ilişkiye değinmişlerdir.

Burada özellikle dikkat çekmek istediğimiz ilişki ise sosyoloji ve iktisat disiplinleri arasındaki ilişkidir. Zira girişimcilik sosyoloji çalışma alanı, özellikle bu iki disiplinin kesişiminde yer alan ve her iki disiplinin araştırma yöntemlerini ve sorularını kullanan bir alt disiplindir. Bu nedenle girişimcilik sosyolojisine geçmeden önce sosyoloji ve iktisat disiplinleri arasındaki bir küskün bir barışık ilişkinin ilk ürünlerinden olan iktisat sosyolojisi⁸ nin ele alınması daha uygun olacaktır.

İktisat ve sosyoloji disiplinleri arasındaki ilişki, iktisadın "politik ekonomi" olarak ele alındığı 1600-1800'lü yıllar arasında henüz disiplinler bir ayrışma söz konusu olmadığı için sorunsuz görünmektedir. Tarihsel değişim ve dönüşümleri dikkate alan ve bu temelde toplumsal konuları da analizlerine dahil eden dönemin düşünürleri, iktisadi toplumdaki

⁸ İktisat Sosyolojisine ilişkin oldukça detaylı bir çalışma için bkz. (A.A.Eren ve E. Kırmızıaltın, 2018). İktisat ve Sosyoloji disiplinlerinin birbiri ile olan ilişkilerine ilişkin ayrıca bkz. (Kabaş, 2017; Işık, 2021).

soyut bir analiz sistemi olarak nitelememektedirler (Eren ve Kırmızıaltın,2018:7). Smith, Marx ve J.S. Mill gibi düşünürlerin çalışmalarında iktisat ve sosyoloji arasında bir denge mevcuttur. Hem iktisadi hem de sosyolojik meselelere eşit önem veriyorlar ve iktisadî-günümüzdeki yerleşik iktisattan- daha toplumsal bir disiplin olarak yorumluyorlardı (Swedberg, 1990:8).

1800'lü yıllarla birlikte iktisat politik ekonomiden uzaklaşarak, üniversitelere ve bağımsız kürsülere taşınmış, böylece daha soyut ve daha keskin varsayımlara dayanan neo-klasik iktisat kuramı iktisat disiplinini egemenliği altına almaya başlamıştır. II. Dünya Savaşı sonrası dönemde Keynesyen politikalarla birlikte politik ekonomi canlandırılmaya çalışılsa da 1980'lerde neo-klasik iktisatçılar keynesyen politikaları eleştirmiş ve yeniden neo-klasik iktisada dönüş gerçekleşmiştir (Swedberg, 2018:23-24). Sözü edilen dönemde sosyoloji, politik ekonominin önemini yitirmesiyle birlikte, yerleşik iktisadın ilgi alanına girmeyen kavramlara odaklanmıştır. Toplumsal ilişkiler, normlar, toplumsal roller ve kurumlar sosyolojik bakış açısına göre toplumun temelini oluşturmaktadır. Toplumsal değişimler ve iktidar da yine yerleşik iktisadın ilgi alanına girmeyen ve sosyolojinin odağında yer alan kavramlardandır (Huppess,1982:29).

Kuşkusuz ki disiplinlerin kendi içinde ilgi alanlarına ilişkin olarak kısıtlar olması şartıdır. Hatta böylesi kısıtlar bir yerde zorunluluk olarak da görülebilir. Hiçbir sosyal disiplin tüm sosyal alanları kapsayacak biçimde araştırma yapabilmeye imkanına sahip değildir. Ancak yerleşik iktisadın sınırlarına ilişkin temel problem, pek çok iktisadi konunun aynı zamanda toplumsal olması ve yerleşik iktisadın sözü edilen konuların toplumsal boyutunu analiz dışında bırakmasıdır. Toplumsal konuların iktisat disiplini içine dahil edilmesini önermek, her ne kadar arzulan bir durum olsa da hem iktisat hem de sosyoloji disiplini içinde sözü edilen sınırların korunması gerektiğini savunanların hâkim konumu, bu durumu zorlaştırmaktadır (Huppess, 1982:30).

Özellikle 1870'lerden II. Dünya Savaşı arası dönemde marjinalist devrimin etkisiyle neo-klasik yerleşik iktisat güç kazanırken, iktisat tarihçileri de kurumsal yapılara ve somut iktisadi süreçlere vurgu yapmışlar, ancak marjinalistlerin iktisadi diğer sosyal bilimden soyutlayarak, değer yargılarından bağımsız bir sosyal bilim haline getirme çabaları baskın gelmiştir (Fine ve Milokanis, 2014:22-24). Her ne kadar egemen görüş neo-klasik iktisat olsa da Alman düşünürler bu dönemde iktisadın diğer sosyal disiplinlerden koparılmasına tepkilerini "iktisat sosyolojisi" alanını inşa ederek vermişlerdir. Weber, Durkheim, Sombart ve Schumpeter bu düşünürler arasında yer almaktadır (Swedberg, 1991: 258-259).

Yukarıda sözü edilen düşünürlerden Schumpeter özellikle ulaşmaya çalıştığımız son durak olan "girişimcilik sosyolojisi" için de oldukça önemli bir uğraktır. Sosyolojiye de ilgi duyan bir iktisatçı olarak Schumpeter, sosyoloji alanındaki pek çok toplumsal kurumun doğrudan iktisat ile ilişkili olduğunu ifade etmektedir (Schumpeter, 1951:134). Düşünüre göre iktisat dört temel çalışma alanından oluşmaktadır. Bunlar "kuram", "iktisat tarihi", "istatistik" ve "iktisat sosyolojisi"dir. İktisadi olgular ile iktisadi olmayan olguların birbiri ile yakından ilişkili olduğunu belirten Schumpeter'e göre pek çok sosyal disiplin iç içe geçmiştir (Schumpeter, 1954:12-24). İktisadın daha kapsayıcı olabilmesi için iktisat tarihi ile alt yapısının desteklenmesi gerektiğini savunan Schumpeter'e göre iktisat sosyolojisi sayesinde de iktisadın temel taşlarından biri olan insan davranışına ilişkin daha gerçekçi çıkarımlar yapılabilecektir (Schumpeter, 1954:18-19). İktisadi daha iyi anlamak için toplumsal kurumların anlaşılması gerektiğini vurgulayan Schumpeter'e

göre kapitalizmin dayanak noktası da toplumsal kurumlardan geçmektedir⁹. Bu noktada iktisadi davranışın arka planındaki toplumsal kurumların anlaşılması ve iktisat ile sözü edilen toplumsal kurumlar arasında bağlantılar kurulması ile ortaya çıkan alt disipline de Schumpeter iktisat sosyolojisi adını vermektedir (Schumpeter, 1954:518).

Günümüzde iktisat sosyolojisinin alanı ise işgücü piyasaları, iktisadi kalkınma, iktisadi organizasyonlar, girişimcilik ve iktisat politikası gibi iktisat disiplini içinde temel alan olarak görülen pek çok konuyu kapsamaktadır. Sözü edilen konuların iktisadi olmalarının yanı sıra toplumsal kurumlarla da iç içe geçmiş konular olduklarının belirtilmesi gereklidir. İktisat sosyolojisinin araştırma konusu bir bütün olarak iktisadi konuların sosyal boyutlarıyla ortaya konulması olarak ifade edilebilir (Kabaş, 2017).

İşte çalışmamızın odak noktasında yer alan girişimcilik sosyolojisi¹⁰ de bu temelde iktisat sosyolojisinden ayrılarak bağımsız bir çalışma alanı haline gelmiş, iktisat, sosyoloji ve psikolojinin kesişiminde vücut bulan bir alt disiplindir.

Sosyal bağlam ve süreçlerin, girişimcilik faaliyetleri üzerindeki etkisini araştıran girişimcilik sosyolojisi tarihsel kökenleri Weber'e dek uzanan bir çalışma alanıdır (Ruef ve Lounsbury,2007).

İlgili literatür içinde girişim ve girişimcilik faaliyetleri genellikle işletme disiplini altında toplanmaktadır. İşletme iktisat, sosyoloji ya da siyaset gibi köklü bir disiplin olmadığından yapılan çalışmalar çoğunlukla "iyi bir girişimci nasıl olmalıdır?" sorusunun ötesine geçememektedir. Oysa girişimcilik sosyolojisi, tıpkı iktisat sosyolojisi gibi, iktisat ve sosyoloji disiplinlerinin kesişiminde bir araştırma alanı olarak, girişimciliği hem iktisadi boyutu ile hem de girişimcilik ve diğer toplumsal kurumlar arasında bağlantılar kurarak, sosyolojik boyutu ile ele almaktadır. Bu temelde artık ilgi alanı, "iyi bir girişimci nasıl olmalıdır" dan çok, girişimciliğin yapısı ve topluma sağlayacağı sosyal faydaya yönelmektedir.

Girişimcilik sosyolojisini girişimcilik ile ilgili diğer disiplinlerden ve iktisat sosyolojisinden ayıran en az üç temel özelliği bulunmaktadır (Ruef ve Lounsbury,2007:2):

- "Girişimcilik sosyolojisi, bireysel girişimciliğin ardında yatan kişiler arası ilişkiler(network), organizasyon yapısı, bağlamsal süreçler, kapsamlı kurumsal çevre gibi unsurları dikkate alır.
- Girişimcilik sosyolojisi bir teşebbüsün kuruluşundaki fiziki başlangıç koşulları (piyasanın durumu, finansal altyapı gibi) ile girişimcilik faaliyetinin simgesel ve kültürel boyutları arasında bir denge sağlar.
- Girişimcilik sosyolojisi girişimciliği bilim, sağlık, güzel sanatlar gibi pek çok alanı da kapsayacak biçimde anlamlandırırken, piyasa temelli basit hesaplamalardan da uzak tutar. Girişimciyi bir tüccar gibi değerlendirmez."

⁹ Schumpeter'in özellikle kapitalizm ve emperyalizm üzerine yaptığı çalışmalar oldukça ses getirmiştir. Kapitalizm ve emperyalizmi birbirini besleyen iki yapı olarak tarif edenlerin aksine Schumpeter'e göre emperyalizm, geçmişe ait bir eğilimdir ve yeni yapılar söz konusu olduğunda ortadan kalkacaktır. Çünkü rasyonel düşünce ve rekabetin temel öğeler olarak görüldüğü kapitalist sistem içinde, sıcak savaşın bir dürtüsü olan emperyalizme yer yoktur. Schumpeter'in tanımlamasıyla böylesine eğilimler kapitalist dünyada gerçeklikten bir sapma olarak tarif edilebilir. Düşünüğe göre kapitalizm aslında doğası gereği anti-emperyalisttir (Schumpeter, 1951:98). Schumpeter'in kapitalizm ve emperyalizme ilişkin çıkarımları, düşünürün toplumsal yapıların iktisadi sistemler üzerindeki etkisini de gözler önüne serer niteliktedir.

¹⁰ Girişimcilik Sosyolojisinin toplumsal kurumlar açısından irdelendiği bir çalışma için bkznz. (Can ve Özek, 2018)

1990'lı yıllarla birlikte sosyologların da girişimcilik alanına ilgileri artmış ve bu bağlamda girişimciliğin sosyolojik boyutlarının ele alındığı çalışmalar da ilgili literatür içinde yerini almaya başlamıştır (Aldrich, 2005; Keister, 2005; Thornton, 1999; Ruef, 2015; Ruef ve Lounsbury,2007).

İktisat disiplini içinde ise girişimcilik sosyolojisine ilgi yok denebilecek kadar az görülmektedir. Bu durumun sebeplerinden biri ise kuşkusuz daha önce de belirttiğimiz üzere yerleşik iktisadın kapılarının toplumsal kurumlara ve eyleyenlere sonuna kadar kapalı olmasıdır. Diğer yandan iktisat sosyoloji ile ilgilenen kimi yazarların aynı zamanda girişimcilik sosyolojisine de vurgu yaptıklarını da söylemek mümkündür (Bknz. Swedberg, 1990; Swedberg, 2018; Smelser ve Swedberg, 1994; Steiner, 2010).

İktisat kuramı içine doğmuş bir kavram olan girişimci ile toplumsal kurumların detaylı incelemesini yapan sosyolojinin birleşimi ile inşa edilen girişimcilik sosyolojinin kapsamını belirleyebilmek için girişimcilik sosyolojisinin girişimciyi nasıl ele aldığını ortaya koymak yararlı olacaktır.

Girişimci, yeni bir teşebbüsün kurulabilmesi için amaçlı eylemlerde bulunan, teknolojik gelişmeyi takip eden ve yakalayan, sosyal yapılarda ve kurumlarda kalıcı değişiklikler yaratabilen eyleyeni tanımlamak için kullanılmaktadır. Bu bağlamda girişimcilik temelinde geliştirilen sosyal kuramlar, bu yapı üzerine inşa edilmektedir (Ruef, 2015:1). Yeni bir işletmenin kuruluşunda risk olarak bu işletmenin ya da iş kolunun faaliyete geçmesini sağlamak tanımdan da anlaşılacağı üzere girişimci için temel unsurlardan birisidir. Ancak girişimcilik sosyolojisi bağlamında girişimciyi ele aldığımızda "sosyal yapı ve kurumlarda kalıcı değişiklikler yaratma" fonksiyonu da devreye girmekte ve girişimciliğin kapsam ve boyutu, toplumsal kurumları da içine alacak biçimde genişlemektedir.

Bu geniş kapsam üç farklı amacı içine almaktadır (Ruef,2015:2): "yenilik, bağımsızlık ve organizasyon". Bu üç amaç içerisinde yenilik daha önce de sözü geçen Schumpeter ile bağlantılı olarak ele alınmaktadır. Schumpeter (1942: 132)'ye göre "girişimcinin işlevi, üretim biçiminde reformlar ve devrimler gerçekleştirmektir". Bunun mümkün olabilmesi için girişimci, mevcut yöntem ve teknikleri alışılmamış ve yeni yollarla birleştirmeli veya yeni yöntemler bulmalıdır. Yenilik pek çok farklı biçimde ifade edilebilir. Yeni bir ürün ya da hizmet üretmek, yeni bir üretim yöntemi geliştirmek, ürünün dağıtımında yenilik sağlamak, pazarlama aşamasında yenilik sağlamak ya da atıl durumdaki piyasa talebini canlandırmak yenilik olarak değerlendirilebilir (Ruef, 2015:3).

Yenilik Schumpeter'in yaratıcı yıkımının da başlangıç noktasıdır. Schumpeter'e göre yenilik girişimci tarafından gerçekleştirilmelidir. Yeni malların, yeni piyasaların, yeni üretim tekniklerinin, yeni hammaddelerin ve yeni organizasyonların ortaya çıkmasını sağlayacak olan dinamik iktisadi gelişmenin girişimcinin yaratıcılığına bağlı olduğunu ileri süren Schumpeter'e göre eğer girişimciler yenilikten uzaklaşırlarsa büyük şirketler bu rolü üstlenecek ve böylece bürokratik bir yapı oluşturarak piyasa aksaklığı doğuracaklardır. Yenilik yapamayacak durumda olan girişimci kapitalizmin de bir anlamda sonunu getirecektir (Schumpeter, 1942; Güler-Aydın ve İmer, 2019).

Girişimcinin bir diğer amacı olan bağımsızlık, Weber'in tanımlamasıyla girişimcinin bürokratik sınırlamalar karşısında gösterdiği dirençtir. Weber'e göre girişimcinin bu amacı yenilik amacının önüne geçmektedir. Weber'in otorite tanımlamalarına göre kurallara ve hiyerarşiye baş kaldıracabilecek tek eyleyen

girişimcidir (Weber'den aktaran Ruef, 2015:3). Bağımsız olmanın önemi bu bakış açısı ile sadece organizasyonla ilişkili değildir. Bağımsız girişimci aynı zamanda kültürel yapılar ve girişimsel kapitalizmin gelişimine sekte vuran toplumsallaşmanın kaynağı ile de yakından ilişkilidir. Sosyologların bakış açısıyla farklı bir zemine taşınan girişimci bu temelde bürokratik engeller karşısında büyük ölçekli üretimin sağlanabilmesi için de bir zorunluluk olarak görülebilir (Ruef, 2015:3; Sørensen & Fassiotto, 2011).

Son olarak girişimcinin organizasyona ilişkin amacından da bahsetmek faydalı olacaktır. Organizasyona ilişkin amaçlar daha çok yeni bir teşebbüs kurulurken gerekli olan tüm eylem ve risklerle ilişkilidir. Daha çok iktisatçıların ilgi alanına giren bu amaç sosyologların da yakın zamanda ilgisini çekmeye başlamıştır. Bu temelde organizasyona amacına yönelik olarak bir girişimci tanımı yapmak gerekirse, "girişimci, kollektif eylem problemlerini yeniden çözümleyen ve ortak bir amaca sahip bireyleri bir araya getiren eyleyendir" (Ruef, 2015:4).

Yukarıda sıralanan tüm amaçlar bir arada ele alındığında girişimcilik sosyolojisinin kapsamı da ortaya çıkmaktadır. Bu temelde girişimcilik sosyolojisi, iktisat disiplini içinde sınırlı bir içerikte ele alınan girişimciyi yaşayan bir organizmaya dönüştürerek onun hem toplumsal kurumlara hem de toplumdaki diğer bireylerle ilişkilerini araştırarak ve ortaya koyan disiplin olarak tarif edilebilir. Bu açıdan değerlendirildiğinde girişimcilik sosyolojisinin araştırma alanı oldukça geniştir. Girişimci ile diğer tüm toplumsal kurumlar arasındaki ilişki bu temelde girişimcilik sosyolojisinin çatısını oluştururken, girişimcinin toplumsal yapılardan, normlardan ve değerlerden nasıl etkilendiği, farklı toplumların farklı girişimcilik biçimleri, cinsiyetin ve etnisitenin girişimciliğe yansımaları yine disiplinin ilgi alanına giren konular arasında sıralanabilir.

İktisat ve sosyoloji disiplinlerinin birbirinden ayrışması, yerleşik iktisadın soyut ve matematiksel modellemelere indirgenerek yaşayan insanı iktisadın öznesi olmaktan çıkarması, sonra yeniden birleşen iktisat ve sosyolojinin daha toplumsal bir bakış açısı ile iktisat sosyolojisini canlandırması ve nihayet girişimcilik sosyolojisinin inşası. İki disiplinin ayrışması, kopması ve yeniden buluşması, girişimcilik sosyolojisi alt disiplinin arka planını ortaya koyar niteliktedir.

4. Sonuç ve Öneriler

Girişimcilik sosyolojisini bir disiplin olarak ele alıp öznesini, kapsamını ve arka planını araştırmak için çıkılan yolun sonuna gelmiş bulunmaktayız. Vardığımız noktada görünen şu ki girişimcilik sosyolojisi Türkiye'de bakir bir çalışma alanı olmasının yanı sıra, sosyal disiplinler alanında çalışan pek çok akademisyenin ilgisini çekebilecek kadar da cazip bir disiplinler arası araştırma alanıdır. İktisatçılar, sosyologlar, işletmeciler, siyaset bilimi ile ilgilenenler, kadın ve toplumsal cinsiyet çalışanlar, kısacası tüm sosyal disiplinler ile ilişkili araştırma yapanlar için son derece uygun bir zemin sağlamaktadır. Tüm bunların da ötesinde girişimcilik sosyolojisi, girişimciliğin yalnızca kapitalist sistemin bir kurumu ya da girişimcinin kapitalist işletmecisi anlayışın bir eyleyeni olmanın çok daha ötesinde olduğunu da kavramaya yardımcı olmaktadır.

Çalışmanın başlangıcında ilk olarak girişimcilik sosyolojisinin öznesini arayarak çıkmıştık yola. Bu özne homo-economicus olabilir mi diye sorduk. Ancak gördük ki homo-economicus bu alanın öznesi olamayacak kadar bencil ve bir o kadar da rasyonel. Hatta fazlasıyla rasyonel. Sosyoloji disiplinin öznesi homosociologicus'un ise

yeterince bağımsız ve yeterince yenilikçi olmadığını gördük. Bu durumda girişimcilik sosyolojisinin öznesi, bu iki tipoloji arasında bir yerlerde konumlanmalı diye düşündük: yeterince rasyonel, toplumu etkileyen ve toplumdaki etkilenen, yenilikçi ve bağımsız bir eyleyen.

Sonrasında girişimcilik sosyolojisinin arka planını soruşturduk ve sosyolojiden iktisat sosyolojisine, iktisat ve sosyoloji disiplinleri arasındaki bir küs bir barışık ilişkiye odaklandık. İktisat sosyolojisi ile benzer bir başlangıca sahip olan girişimcilik sosyolojisinin ne noktalarda iktisat sosyolojisinden ayrışarak nasıl bağımsız bir disiplin olduğunu aktarmaya çalıştık.

Son bir tespit olarak şunu söylemekte fayda olduğunu düşünüyoruz. Sosyal disiplinler birbirleriyle dirsek teması içinde olduklarında çok daha kapsayıcı ve yaşamın içinden kuramlar ortaya koyabilmektedirler ve girişimcilik sosyolojisi de bunun iyi örneklerinden birisidir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışmanın tüm hazırlanma süreçlerinde etik kurallara uyulduğunu yazarlar beyan eder. Aksi bir durumun tespiti halinde Ticari Bilimler Fakültesi Dergisinin hiçbir sorumluluğu olmayıp, tüm sorumluluk çalışmanın yazarlarına aittir. Bu çalışma etik kurul izni gerektirmemektedir.

Research and Publication Ethics Statement

The authors declare that ethical rules are followed in all preparation processes of this study. In case of detection of a contrary situation, Journal of Commercial Sciences has no responsibility and all responsibility belongs to the authors of the study. This study does not require ethics committee approval.

Kaynakça

- Abell, P. (1991). Homo sociologicus: do we need him/her?, *Sociological Theory* 9(2), 195–198.
- Agassi, J. (1975). Institutional Individualism, *The British Journal of Sociology* 26(2), 144-145.
- Aldrich, H. (2005). Entrepreneurship. N. Smelser & R. Swedberg (Eds), *Handbook of economic sociology* (451–477). Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Alter, M. (1982). Carl Menger and 'homo oeconomicus': Some thoughts on Austrian theory and methodology. *Journal of Economic Issues*. 16(1), 149-160.
- Boudon, R. (1982). *The unintended consequences of social action*. New York: St. Martin's Press.
- Browne, K. (1998). *An introduction to sociology*. Cambridge: Polity Press.
- Callero, P. L. (1985). "Role-Identity Salience." *Social Psychology Quarterly* 48: 203–214.

- Can, C. & Özek, S. (2018). Girişimcilik sosyolojisi: Sosyal kurumlar çerçevesinde girişimcilik, İstanbul: Kriter Yayınevi.
- Comte, A. (2015). *Pozitif Felsefe dersleri ve pozitif anlayış üzerine konuşma*. Çev. Erkan Ataçay. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Cremaschi, S. (2012). Review: a history of homo economicus, *History of Economic Ideas*, 20(3), 172-75.
- Dahrendorf, R. (1968). *Homo sociologicus*. London: Routledge and Kegan Paul.
- Davis, J. B. (2012). The homo economicus conception of the individual: an ontological approach. U. Mäki (Ed.). *Philosophy of economics* (459-482). Amsterdam: Elsevier.
- DeGarmo, D. S. & Forgatch, M.S.(2002). Identity salience as a moderator of psychological and marital distress in stepfather families. *Social Psychology Quarterly* 65(3): 266–284.
- Durkheim, E. (1956). *Education and sociology*. New York: Free Press.
- Durkheim, E. (1984). *The division of labor in society*. New York: The Free Press.
- Elahi, K. (2014). Behavioral controversy concerning homo economicus: A human perspective. *The Journal of Philosophical Economics*, 7(2), 2-29.
- Elahi, K. (2015). Homo economicus in neoclassical economics: Some conceptual curiosities about behavioural criticisms. *Homo Oeconomicus*, 32(1), 23-51.
- Eren, A.A. & Kirmızıaltın E. (Eds.) (2018). *İktisat Sosyolojisi*. Ankara: Heretik.
- Ergun, D. (1973). *100 soruda sosyoloji el kitabı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Ferber, M. A. & Nelson, J. A. (Eds.). (1993). *Beyond economic man: Feminist theory and economics*. Chicago: University of Chicago Press.
- Fine, B. & Milonakis, D. (2014). *İktisat emperyalizminden acayip iktisada*.Ankara: Heretik.
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*, (yayına hazırlayan: C. Güzel) İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Gintis, H. (2000). Beyond homo economicus: evidence from experimental economics. *Ecological Economics*, 35(3), 311-322.
- Grampp, W. D. (1948). Adam Smith and the economic man. *Journal of Political Economy* 56(4): 315–336.
- Guler, A. D., & Ozer-Imer, I. (2019). At the crossroads of history and theory: Weber, Schumpeter and economic sociology. *Panoeconomicus*, 66(4), 465-485.
- Güçlü, A., Uzun, E., Uzun, S., Yolsal, Ü. H., & Hüsrev, F. S. (2007). *Felsefe sözlüğü*. Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Güvel, A.E. (1998). *Politik iktisat ve akıl*. İstanbul: Alfa.
- Hacking, I. (1999). *The social construction of what?* Cambridge: Harvard University Press.

- Hirsch, P, Stuart, M. & Friedman, R. (1987). "Dirty hands vs. clean models: Is sociology in danger of being seduced by economics?" *Theory and Society* 16: 317–336.
- Hogg, M.A. & Vaughan, G.M. (2002). *Social psychology*. London: Prentice Hall.
- Hogg, M. A., Deborah J. T. & White, K.M. (1995). A tale of two theories: A critical comparison of identity theory with social identity theory. *Social Psychology Quarterly* 58(4): 255–269.
- Huppes, T. (Ed.). (1982). *Economics and sociology: towards an integration*. Springer Science & Business Media.
- Işık, E. & Serdaroğlu, U. (2015). Kadın emeği: feminist iktisadın yol haritası üzerinden bir okuma. *Türk Tabipler Birliği Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi* (56), 6-15.
- Işık, E. (2020). *Kadın Emeği (Farklı Feminizm ve Feminist İktisat Anlayışları Temelinde Bilgi Kuramsal Bir İrdeleme)*. Ankara: Yetkin Yayınevi.
- Işık, E. (2021). Görünmeyen Sınırların Kesişiminde Bir Alan: İktisat Sosyolojisi. Ş. Karabulut (Ed.). *İktisadi Teori ve Gelişmelere Gelenekçi ve Yenilikçi Yaklaşımlar* (187-210). Ankara: Gazi Kitabevi.
- Kabaş, T. (2017). *İktisat Sosyolojisi*, Ankara: Akademisyen Kitabevi.
- Kahneman, D. & Tversky, A. (1979). Prosoect theory: an analysis of decision under Risk. *Econometrica*, 47(2), 263-292.
- Keister, L. (Ed.) (2005). *Research in the sociology of work: entrepreneurship* (Vol. 15). Oxford: Elsevier.
- Kırmızıaltın, E. (2018). Davranışsal iktisat, A.A. Eren, E. Kırmızıaltın (Eds.) *İktisat Sosyolojisi* Ankara: Heretik.
- Kornblum, W. & Smith, C. D. (2008) *Sociology in a changing world*. Thomson Wadsworth.
- Kuiper, E. & Sap, J. (Eds.). (1995). *Out of the margin: Feminist perspectives on economics*. Psychology Press.
- Kurz, H.D. (2018). Klasik Politik Ekonomi, A.A. Eren, E. Kırmızıaltın (Eds.) *İktisat Sosyolojisi* Ankara: Heretik.
- Levine, D. N. (1995). *Visions of the sociological tradition*. Chicago: University of Chicago Press.
- Nelson, J. (1995). *Feminism, objectivity and economics*, New York: Routledge.
- Ng, I. & Tseng, L. (2008). Learning to be sociable the evolution of homo economicus. *The American Journal of Economics and Sociology*, 67(2), 265-286.
- O'Boyle, E. J. (2007). Requiem for Homo Economicus, *Journal of Markets and Morality* 10(2) ,321-337.
- Oakley, A. (1994), *Classical economic man: Human agency and methodolgy in the political economy of Adam Smith and J. S. Mill*. Edward Elgar Publishing.

- Persky, J. (1995). Retrospectives: The ethology of homo economicus. *Journal of Economic Perspectives*, 9(2), 221-231.
- Pujol, M. (1992). Feminism and anti-feminism in early economic thought. Aldershat: Edward Edgar.
- Rankin, D. J. (2011). The social side of homo economicus. *Trends in Ecology and Evolution*, 26(1), 1-3.
- Ritzer, G. (2014). *Klasik sosyoloji kuramları*. De ki yayıncılık.
- Rodriguez-Sickert, C. (2009). Homo economicus. J. Peil and I. van Stareven(Eds.). *Handbook of economics and ethics (223-229)*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Ruef, M. (2015). Sociology of entrepreneurship. R. Scott and S. Kosslyn *Emerging Trends in the Social and Behavioral Sciences (1-8)* Hoboken, NJ: John Wiley.
- Ruef, M., & Lounsbury, M. (2007). Introduction: The sociology of entrepreneurship. *The Sociology of Entrepreneurship*, 25, 1-29.
- Schumpeter, J.A. (1942). *Capitalism, socialism and democracy*. New York, NY: Harper and Row.
- Schumpeter, J. A. (1951). *Imperialism and Social Classes: Two Essays*. USA: Kelley Publication.
- Schumpeter, J. A. (1954). *History of economic analysis*. London:Allen and Unwin.
- Serdaroğlu, U. (2010). *İktisat ve Toplumsal Cinsiyet*, Ankara: Efil Yayınevi.
- Simon, H. (1959). "Theories of Decision-Making in Economics and Behavioral Science" *The American Economic Review*, 49 (3),253-283.
- Smelser, N. J. & Swedberg R. (1994). *Handbook of Economic Sociology*. Princeton: Princeton University Press.
- Sørensen, J. & Fassiotto, M. (2011).Organizations as fonts of entrepreneurship. *Organization Science*, 22(5), 1322-1331.
- Steiner, P. (2010). *Durkheim and the birth of economic sociology*. Princeton: Princeton University Press.
- Stets, J. E. & Burke, P.J. (2000). Identity Theory and social identity theory. *Social Psychology Quarterly (63)*, 224-237.
- Strober, M. (1994). "Can Feminist Thought Improve Economics? Rethinking Economics Through a Feminist Lens", M.A. Ferber ve J.A. Nelson (Eds.) *Beyond Economic Man (Feminist Theory and Economics) (144-153)* Chicago: University of Chicago Press.
- Swedberg, R. (1990). *Economics and Sociology: redefining their boundaries: conversations with economists and sociologists*. Princeton University Press.
- Swedberg, R. (1991). Major traditions of economic sociology. *Annual review of Sociology*, 17(1), 251-276.
- Swedberg, R. (2018). İktisat Sosyolojisi, .A. Eren, E. Kırmızıaltın (Eds.) *İktisat Sosyolojisi* Ankara: Heretik.

- Tesler, P. H. (2009). Good-bye homo economicus: Cognitive dissonance, brain science and highly effective collaborative practice. *Hofstra Law Review*, 38(2), 635-684.
- Thaler, R. (1980). Toward A Positive Theory of Consumer Choice, *Journal of Economic Behavior and Organization*, 1(1), 39-60.
- Thoits, P.A. (1992). Identity structures and psychological well-being: Gender and marital status comparisons. *Social Psychology Quarterly* (55), 236–256.
- Thornton, P. (1999). The sociology of entrepreneurship. *Annual Review of Sociology* (25), 19-46.
- Turner, R. H. (1956). Role-taking, role standpoint, and reference-group behavior. *American Journal of Sociology* 61(4), 316–328.
- Tversky, A. & Kahneman, D. (1986). Rational choice and the framing of decision. *The Journal of Business*, 39(4/2), 251-278.
- Tversky, A. & Kahneman, D. (1974). Judgement under uncertainty: heuristics and biases *Science*, 185 (4157), 1124-1131.
- Weale, A. (1992). *The theory of choice: A critical guide*. Oxford: Basil Blackwell.
- Weber, M. (1978). *Economy and society: An outline of interpretive sociology*. Berkley CA: University of California Press.
- Wirth, L. (1948). American sociology, 1915-47. *American Journal of Sociology*, 1-52.

Extensive Summary

A Discipline's Roadmap from Homoeconomicus to Entrepreneurship from Economic Sociology to Sociology of Entrepreneurship

Introduction

Sociology of entrepreneurship can be described as an interdisciplinary field of study at the intersection of economics, sociology, and psychology, as well as a new social theory that has come a long way in becoming an independent sub-discipline. This new field is becoming a very comprehensive discipline that aims to deal with the concept of entrepreneurship, which is intertwined with social institutions in many countries, not only with its economic and psychological foundations, but also with its sociological foundations, and which includes social factors into entrepreneurship studies in line with this purpose. Entrepreneurship sociology, whose history is not as old as other social disciplines, is in close contact with many social institutions such as economy, politics, family, religion, and education. In order to explain the interdisciplinary relationship between the sociology of entrepreneurship and the sociology of entrepreneurship of the mentioned social institutions, it is very important to first reveal what the sociology of entrepreneurship is. However, in many cases, confining social disciplines such as the sociology of entrepreneurship within a certain framework may exclude some views and discussions about that discipline. For this reason, it would be a more appropriate start to reveal the purpose of formulating the sociology of entrepreneurship rather than what it is, and to include the discussions.

In order to both reveal the purpose of the sociology of entrepreneurship and to indicate what gap the studies in this field fill in the relevant literature, it can be seen as a facilitating step to draw up a road map from sociology to economic sociology and finally to the sociology of entrepreneurship. The most important element in drawing up a roadmap of a social discipline is to reveal the subject it focuses on, or in other words, the identity of its agent. Therefore, it would be an appropriate start to investigate the subject of the sociology of entrepreneurship.

Method

One of the most basic assumptions of neo-classical economic theory or established economics is *Homoeconomicus*, or in other words, the rational man assumption. So, who is this rational person? Is it possible to make him flesh and bone? In order to seek answers to these questions, first of all, it is necessary to introduce the basic features of *Homoeconomicus*. In its most general form, *Homoeconomicus* is used to describe a human model who determines his behavior according to his economic interests and does not have any motivation for behavior other than these interests.

When *Homoeconomicus* is mentioned, the first thing that comes to mind is the subject of the classical economic theory, which is accepted to be formed within the framework of Adam Smith's views. Inferences are drawn from the example that Smith gives in his book titled "The Wealth of Nations" as "...the fact that we get our food from a butcher, baker or tavern is not because of their benevolence, but because they think of their own interests." On the other hand, Smith's self-interest motivation in his economic analysis is different from the current economics' motivation to pursue only economic interests. Smith's economic man is a combination of instincts, motivations, and preferences. In this context, it can be argued that instincts and other motivations are also determinative in decision-making processes, although according to Smith's economic views, it is an important argument for the individual to act in accordance with his own interests. On the other hand, it can be said that J.S. Mill's determinations regarding *Homoeconomicus*, and the boundaries drawn by him laid the foundations of the rational human being that we use today and accepted as the subject of settled economics. The individual, who is the basis of Mill's economic analysis, has limited motives. These motives are accumulation, leisure, luxury consumption and reproduction. According to Mill, who argues that it is not possible to include all human motives of the individual used in economic analysis in the theory, the four basic motives listed above are sufficient to establish the relationship between human and economy. A rational, self-interested *Homoeconomicus* who seeks to maximize profits/benefits often has to make choices under certain constraints.

Homosociologicus, on the other hand, is an agent who is socialized and acts in accordance with norms, creates social roles and puts these roles into practice within the society. Collectivism is largely in the background of the sociological understanding of man. Collectivism predicts that the social is independent of individual action, that individual actions and behaviors are shaped around social rules and norms, that the public interest should be prioritized, and that individual behaviors and choices should be shaped in accordance with the public interest. In this case, *homosociologicus* describes an individual shaped by social norms and largely unable to act independently. *Homosociologicus*, who prefers to abide by the predetermined social

rules, even when situations and conditions in which he can gain a more advantageous position occur, are described as "an unwilling player of social forces". According to another definition, homosociologicus is "the bearer of predetermined social roles". The way for him to be a part of the society and establish social relations with other individuals in the society is to adapt to social roles and learn the expectations of the society and develop behaviors in accordance with these expectations. Social roles are also a set of social norms. These norms guide the homosociologicus on what to do or how to interact with others.

So, is the entrepreneur at the center of the sociology of entrepreneurship a homo-economicus? Or a homosociologicus? Actually, the side of this question is both and neither. Because an entrepreneur is an individual who has social motivations as well as economic motivations. Entrepreneur can be defined as "an actor who takes purposeful actions for the establishment of a new organization, follows and catches technological change, and can create permanent changes in social routines, structures and institutions".

Conclusion

We have come to the end of our journey to examine the sociology of entrepreneurship as a discipline and investigate its subject, scope, and background. At the point we have reached, it seems that the sociology of entrepreneurship is not only a virgin field of study in Turkey, but also an attractive interdisciplinary research field that can attract the attention of many academics working in the field of social disciplines. It is a very suitable ground for economists, sociologists, business managers, those interested in political science, women, and gender studies, in short, those who do research related to all social disciplines. Beyond all these, entrepreneurship sociology enables us to understand that entrepreneurship is more than just an institution of the capitalist system, or the entrepreneur is much more than an actor of the capitalist business understanding.

At the beginning of the study, we first set out by searching for the subject of the sociology of entrepreneurship. We inquired whether this subject could be Homo-economicus. However, we saw that Homo-economicus is too selfish and rational to be the subject of this field. Even too rational. We have seen that Homosociologicus, the subject of the sociology discipline, is not independent enough and not innovative enough. In this case, we thought that the subject of the sociology of entrepreneurship should be located somewhere between these two typologies: a sufficiently rational, innovative and independent actor who also considers the interests of society.

We then investigated the background of the sociology of entrepreneurship and focused on the somewhat reconciled relationship between the disciplines of economics and sociology, from sociology to economic sociology. We tried to convey how entrepreneurship sociology, which has a similar beginning with economic sociology, differs from economic sociology and how it is an independent discipline.

As a final point, we think it is useful to say the following. When social disciplines are in close contact with each other, they can put forward theories that are much more inclusive and life-like, and the sociology of entrepreneurship is one of the best examples of this.